

# MUZEJSKI ČASOPIS

GORNJESAVSKI MUZEJ JESENICE IN MUZEJSKO DRUŠTVO  
JESENICE

September 2017  
Številka 2, Leto 27

## NOVA RAZSTAVA O SELITVAH »JESENIČANI, OD KOD IN KAM?«

### IZ VSEBINE

Multikulturalnost Jesenic je nastala prav z migracijami. Konec leta 2016 je tu živel 20.837 prebivalcev, od tega več kot četrtnina s prvim prebivališčem v tujini. Od kod so prišli Jeseničani, kam so se selili, kaj so prinesli s seboj in kaj ohranili, vam razkrivamo v tem projektu.

Vse leto smo v muzeju zbirali informacije, spomine in predmete priseljencev in predstavljamo dosedaj zbrane podatke Jeseničanov, ki so se selili, in tistih, ki so bili pri nas le kratek čas, a so vplivali na življenje mesta. Zbrali smo zgodbe ljudi - delavcev, katerih predniki so prišli iz drugih krajev Gorenjske, pa s Primorske, z Dolenjske, avstrijskih dežel in iz nekdanje Jugoslavije. Zanimajo nas tisti, ki so prišli k nam in v novem okolju delali, ustvarili družino, poskrbeli za stanovanje, se naučili jezika ... Komunikacija (ne le jezikovna, ampak tudi kulturna) je namreč v našem mestu še kako raznolika. Omenjamo tudi uspehe železarjev, zdravnikov in športnikov, ki so danes znani v svetu. S področja kulturne zgodovine pa za začetek izpostavljamo nekaj jeseniških profesionalnih glasbenikov in poklicnih dramskih igralcev.

Jeseničani, vabljeni k ogledu in sodelovanju!

Razstava bo na ogled vse do izpraznitve Ruardove graščine ob koncu leta, ko se bo pričela načrtovana obnova.

Irena Lačen Benedičič, direktorica GMJ

## BURDUŠ

V maju 2017 smo v Slovenskem planinskem muzeju slavnostno sprejeli poseben muzejski predmet: reševalni helikopter burduš. Takratna letalska enota milice je ta helikopter prejela maja 1967 in je pomenil skokovit napredek tudi v gorskem reševanju. V Slovenskem planinskem muzeju zagotavlja impresiven pogled, ker je nameščen pod stropom v avli.

Saša Mesec

### Stran 1

- Nova razstava o selitvah "Jeseničani, od kod in kam?"

- Selitev tehniške dediščine

### Stran 2

- Etnološka jesen v GMJ  
- Umetnostnozgodovinska predavanja na Bledu

### Stran 3

- Po sledih razdejanja Koroške Bele  
- 120 let PGD Kor. Bela  
- Občni zbor MDJ  
- Jesenski program Muzejskih večerov MDJ

### Stran 4

- Jesenski program Muzejskih večerov MDJ  
- Jesenski izlet v Lendavske gorice

## SELITEV TEHNIŠKE DEDIŠČINE

Gornjesavski muzej Jesenice je več let zbiral tehniško dediščino jeseniške železarne in jo hranil sprva na Blejski Dobravi, potem pa v skladiščni hali nekdanje Hladne valjarne in žičarne.

Z obnovo hale in ureditvijo prireditvenega prostora je le manjši del tehniške dediščine ostal na tej lokaciji, večji del pa je bil prestavljen v nekdanjo lužilnico. Tako je bilo vse do jeseni lanskega leta, ko je prostor dobil novega lastnika. Tehniška dediščina je ostala brez strehe nad glavo, izpostavljena vremenskim nevšečnostim in vandalizmu. Poleg tega pa je predstavljala nevarnost za radovedne otroke. V takšni situaciji je muzej reagiral na štiri načine, in sicer z ozaveščanjem javnosti, s konzervacijo nekaterih enot, z rednim spremljanjem stanja in z iskanjem novega depoja. V letošnjem letu smo železarsko dediščino Jesenic predstavili v novi knjižici in na kvizu iz zgodovine mesta Jesenice. Učenci in dijaki so spoznavali, kakšen pomen ima ohranjena dediščina za mlajše generacije. Do sedaj smo uspeli konservirati 17 enot in jih razstaviti na muzejskem območju Stara Sava.

1. avgusta 2017 smo od Slovenskih železnic najeli del skladiščne hale na Kurilniški ulici in še istega dne preselili 34 enot tehniške dediščine. Delo je bilo naporno in zahtevno, saj so posamezne enote tehtale tudi po 10 ton in več, dostop do skladišča pa je preko klančine in skozi nizka vrata. Potrebno je bilo najeti avtodvigalo, tovornjake in viličar z nosilnostjo do 27 ton. Posebna paša za oči je bilo prestavljanje parne lokomotive z oznako O V., ki so jo leta 1912 izdelali v tovarni Krauss & Co. v Linzu. Na vrsto za premik je prišla kot zadnja. Viličar jo je dvignil skupaj s tirom, peljal po strmi klančini, položil na manjši voziček in potisnil skozi vrata. Ob 8. uri zvečer so stroji utihnili, delavci pa zaključili 12-urni delavnik in enega od letošnjih vročinskih valov.

V muzeju bomo poskrbeli, da bo tehniška dediščina konservirana, razstavljena in bo še naprej služila mestu železarjev in njegovim obiskovalcem. Premik tehniške dediščine je financirala jeseniška občina.

dr. Marko Mugerli, kustos za zgodovino železarstva v GMJ

## ETNOLOŠKA JESEN V GMJ

Po odprtju razstave »Jeseničani, od kod in kam?« na Stari Savi in skorajšnjem zaprtju razstave Iz zasebnih zbirk IV. v Liznjekovi domačiji v Kranjski Gori so priprave za muzejsko delo etnologinje že zazrte v jesenski čas. Nadaljevalo se bo zbiranje spominov in življenjskih zgodb na temo »Kako so se na Jesenice včasih priseljevali« v okvirih študijskega krožka Ljudske univerze Jesenice in lastnega muzeja. Po programu se bodo odvile razstave in prireditve v Kranjski Gori in Ratečah. Bolj podrobno pa velja predstaviti letošnjo zadnjo lastno razstavo, ki jo bomo v Liznjekovi domačiji odprli 8. decembra. Na njej bo predstavljen **izbor iz bogatega rezbarskega opusa**, ki ga je muzeju zapustil **Jeseničan Stane Zugwitz (1919-2005)**. Avtorja smo že predstavili z razstavo njegovih miniaturnih zibk v Kosovi graščini leta 1988 in v Liznjekovi domačiji leta 1998. Po posnetkih iz celega sveta jih je izdelal več kot 900 in se tako vpisal v slovenski dodatek h Guinnessovi knjigi rekordov. Ker pa ostaja manj znan njegov opus 145 rezbarskih motivov, ki jih je ročno vrezal v lipov les predvsem v svojem zadnjem obdobju (od 1985 do 2005), ga kot nespornega ljudskega umetnika želimo predstaviti in odkriti na novo. Njegove stvaritve v lesu so preproste, a izdelane z odločno in večjo roko. Po motiviki so dokument preteklosti, naših krajev in gora, po izvedbi pa močan in pristen izraz Stanetovega dojemanja in čutenja tako življenja kot sveta, ki nas gledalce še vedno uspeva nagovoriti in ganiti.

Zdenka Torkar Tahir, kustosinja etnologinja v GMJ

## UMETNOSTNOZGODOVINSKA PREDAVANJA NA BLEJSKEM GRADU

Od konca septembra do sredine oktobra bo Gornjesavski muzej Jesenice v sodelovanju z Muzejskim društvom Bled v Viteški dvorani na Blejskem gradu pripravil štiri umetnostno zgodovinska predavanja. Teme, ki jih bomo obravnavali, bodo posegale na področje slikarstva, kiparstva in uporabne grafike 20. stoletja.

Predavanja bo izvajal kustos Gornjesavskega muzeja Jesenice in umetnostni zgodovinar Aljaž Pogačnik. Pričetek vseh predavanj je ob 18.30 uri.

### Seznam predavanj:

#### **25.9. 2017:** *Ljubezen v likovni umetnosti od antike pa do danes; Tanka meja med erotiko in pornografijo*

Ljubezen oziroma odnosi med spoloma niso zapleteni samo v realnosti, ampak tudi v slikarstvu, kjer se nam razodevajo na različnih ravneh dojemanja. Gre za večni boj med vzvišeno ljubeznijo globokih čustev in pa mesenimi užitki. Predavanje bo osvetlilo problematiko upodobitev ljubezenskih prizorov v različnih umetnostnozgodovinskih obdobjih s primeri iz zahodne in pa tudi slovenske umetnosti od rimske antike pa do danes.

#### **2.10. 2017:** *Božidar Jakac in njegov železarski cikel*

Zahodnoevropski umetniki so upodabljali prizore procesov obdelovanja železa predvsem v povezavi z mitološko ali svetniško vsebino vse od 16. pa do sredine 18. stoletja, ko so slikarji obravnavani motiv začeli upodabljati kot čisto žanrski prizor. Pogoste so bile upodobitve fužin, plavžev in preostalih železarskih obratov. Gornjesavski muzej Jesenice v okviru svojih zbirk hrani tudi zelo zanimiv likovni cikel Božidarja Jakca. Večinoma gre za risbe v kredi, osredotočene na orise delavcev in ambientov jeseniške železarne, ki so nastale leta 1939. Celotna Jakčeva likovna zbirka v Gornjesavskem muzeju Jesenice z motivi železarjev in tovarniških ambientov je predvsem po obravnavani vsebini posebnost, saj je tedaj avtor upodabljal večinoma krajine in rodno Novo mesto. Z Jakčevim Jeseniškim ciklom so postale Jesenice tudi likovno prepoznaven kraj, kjer se tradicija železarjev vpleta v tankočutni svet umetnosti ter s tem daje mestu dodatno vrednost.

#### **09.10. 2017:** *Vplivi briksenških rezbarskih delavnic na skupino sedečih Marij z Jezuščkom iz 2. polovice 15. stoletja na Slovenskem*

Skupino sedečih Marij z Jezuščkom (vse v lesu), ki se nahajajo v Sloveniji, povezuje odmaknjenost od mehkega sloga in uveljavljanje novih realističnih form pod južnotirolskim vplivom. Tej skupini bi lahko pripadal tudi kip sedeče Marije kraljice z detetom iz Blejskega otoka (1460-1470), na kar nas usmeri že samo zgodovinsko dejstvo, da je bil Bled vrsto stoletij v posesti briksenške škofije.

#### **16.10. 2017:** *Vojni plakat (1941-1945). Iz depojev Gornjesavskega muzeja Jesenice*

V okviru predavanja bo predstavljena bogata muzejska zbirka Vojnega plakata (1941-1945), ki jo hrani Gornjesavski muzej Jesenice. Zbirka je del sistematičnega prizadevanja muzealcev, da bi prikazali in ovrednotili vse svoje pomembnejše zbirke. Vojni plakati z ideološko propagandno vsebino po eni strani osvetljujejo zgodovinsko ozadje nastanka posameznih zvrsti tega družbenega medija, po drugi pa razvoj, obseg, predvsem pa likovno raznovrstnost plakatov kot avtorsko oblikovanih izdelkov uporabne grafike na Gornjskem med letoma 1941 in 1945. Snovalci plakatov so se kmalu zavedali, da morajo predstaviti glavno misel svojega naročnika jasno, prepoznavno, učinkovito, kar bodo dosegli predvsem z izvirnostjo. Plakati so še danes zasnovani tako, da nase opozorijo najprej s sliko in šele nato nekje v ozadju z besedilom, ki celotno sporočilo osmisli, ga konkretizira.

Aljaž Pogačnik, kustos v GMJ

## PO SLEDEH RAZDEJANJA KOROŠKE BELE

14. avgusta je minilo sto let od bombardiranja Koroške Bele. Obletnica tega dogodka je v vasi sprožila vrsto prireditev, ob katerih so bili zbrani mnogi že na pol pozabljeni, a za preteklost kraja pomembni podatki. Za življenje na vasi pa se vse bolj zdi pomembno tudi to, da se pri iskanju in predstavitvi združijo tako društva kot strokovne moči in krajani. In ne moram si kaj, da kot učiteljica ne bi rekla, da so take prireditve del domovinske ljubezni na vseh nivojih.

Spominska slovesnost je bila pred farno cerkvijo. Pod okriljem Farnega kulturnega društva je stekla vrsta dogodkov, ki odstirajo del zgodovine vasi, ko je pogorelo 46 hiš z gospodarskimi poslopji in domača cerkev in sta bila ubita dva vaščana. Razdejanje je še poslabšalo že tako težko življenje med prvo svetovno vojno, a ob nesreči se je izkazala tudi solidarnost vaščanov.

Največ informacij je zbrala Petra Alič, vneta zagovornica kulturne dediščine in zgodovinskega spomina, in sicer z razstavo in publikacijo »Po sledih razdejanja Koroške Bele«. Razstava je odprta med tednom od 16. do 19. ure, v nedeljah pa od 9. do 12. ure.

V soboto, 9.9. ob 20h bo predavanje mag. Matjaža Ravbarja iz Vojaškega muzeja SV o letalstvu med 1. svetovno vojno in o napadu na Koroško Belo, v sredo, 4. oktobra pa predavanje mag. Marka Štepca o slovenskih vojaki med 1. svetovno vojno. Razstava in predavanja so v prostorih Farnega kulturnega društva.

Navedeni in drugi dogodki osvetljujejo doslej malo znana zgodovinska dejstva in etnološko kulturno dediščino in imajo namen sprožiti še druge raziskave.

Majda Malenšek, urednica

## 120 LET PDG KOROŠKA BELA

Tudi publikacija Prostovoljnega gasilskega društva Koroška Bela prinaša del zgodovine. Čestitamo!

## OBČNI ZBOR MUZEJSKEGA DRUŠTVA JESENICE

Pravilnik MDJ iz leta 1997 določa, da se najvišji organ društva občni zbor skliče enkrat letno, letos je bilo to 23. marca. Predlagano je bilo sicer, da bi se skliceval na dve leti, vendar to ni mogoče, ker moramo po zakonu na občnem zboru potrditi zaključni račun. Upravni odbor kot operativni organ pa že vrsto let sklicujemo dvakrat letno, da pregledamo preteklo delo in sprejmemo spomladanski in jesenski program ter potrdimo porabo skromnih sredstev, ki jih ima društvo za svoje delovanje. Na občnem zboru smo prisotni ocenili, da je dolgoletni program društva vsako leto realiziran. Pohvalili smo najbolj operativne člane (prejšnjega – Dušana Prešerna in sedanjega predsednika Aleša Lagoja za skrbno realizacijo programa, blagajničarko Jožico Knavs, tajnico Darko Rebolj za tajniško delo in izlete, urednico Muzejskega časopisa Majdo Malenšek, ...).

Naloga letošnjega občnega zbora je posodobiti pravilnik društva. Osnutek na osnovi pravilnikov sorodnih društev pripravi Majda Malenšek in bo v razpravi jeseni, sprejeli pa naj bi ga na naslednjem občnem zboru.

Prisotni (predsednik Aleš Lagoja) so predlagali, da društvo podeli častno članstvo dolgoletnemu predsedniku MDJ Dušanu Prešernu, in sicer na enem od muzejskih večerov (kar je bilo realizirano na muzejskem večeru v maju).

Nadzorni odbor (Mili Ilenič) je pohvalil blagajničarko Jožico Knavs za pregledno vodenje blagajniške knjige in predlagal, da se glede na to, da od občine ne dobivamo več sredstev, pridobi kakšnega donatorja. Članarina naj ostane 12 evrov. Društvo ima okrog 90 članov (tisti, ki redno plačujejo članarino). Izleti se pokrijejo s prispevki udeležencev. Sprejet je bil predlog, da se za pokritje stroškov predavanj na muzejskih večerih pobirajo prostovoljni prispevki.

Muzejski časopis je objavljen tudi na spletni strani Gornjesavskega muzeja.

Majda Malenšek, urednica

## JESENSKI PROGRAM MUZEJSKIH VEČEROV MDJ

**21. september:** mag. Aljoša Ivanović – ŽIGOSANJE AVSTRO – OGRSKIH KRON NA OBMOČJU OKRAJNEGA GLAVARSTVA RADOVLJICA

**19. oktober:** dr. Lujze Budkovič – 1. SVETOVNA VOJNA – SAVSKA LINIJA

**16. november:** dr. Jurij Kurillo – DR. GREGOR VOGLAR – ZDRAVNIK RUSKEGA CARJA PETRA I. VELIKEGA

**21. december:** ddr. Verena Perko – PO POTI ALEKSANDRA VELIKEGA ALI DOBER DAN, SAMARKAND

**Muzejski večeri bodo v Kosovi graščini (2. nadstropje), Titova 64, Jesenice, ob 18. uri.**

**Vabljeni tudi nečlani MDJ.**

## Muzejski večer ŽIGOSANJE AVSTRO—OGRSKIH KRON NA OBMOČJU OKRAJNEGA GLAVARSTVA RADOVLJICA, 21. september 2017

Po vojnem porazu avstro-ogrske monarhije so po njenem nekdanjem ozemlju krožile velike količine papirnatih kron Avstro-ogrske banke. V času Kraljevine SHS se ni takoj začelo reševati valutnega vprašanja. Po državi je krožilo pet različnih valut. Največji problem so predstavljale ogromne količine razvrednotenih kronskih bankovcev Avstro-ogrske banke. Kraljevina SHS je k reševanju valutnega vprašanja pristopila v več fazah, prva faza je bila januarja 1919 na podlagi predpisov Narodne vlade. S tem je Kraljevina SHS dobila lastno jugoslovansko krono. Zaradi nenehnega tiskanja avstro-ogrskih kron tudi po koncu vojne in naraščanja vrednosti jugoslovanske krone se je začelo ponarejanje žigov. Konec leta 1919 je bila odrejena druga faza žigosanja, tj. kolkovanje. Kolkovanju je sledila zamenjava »nacionaliziranih« bankovcev Avstro-ogrske banke za dinarsko-kronske bankovce Narodne banke Jugoslavije.

Burno obdobje v zgodovini našega denarja je zaznamovano s spori zaradi menjalnega razmerja med krono in dinarjem. Poseben poudarek bom namenil žigosanju kronskih bankovcev na območju Okrajnega glavarstva Radovljica.

mag. Aljoša Ivanović

## Muzejski večer 1. SVETOVNA VOJNA—SAVSKA LINIJA, 19. oktober 2017

Savska linija je pozabljena zgodba prve svetovne vojne na našem ozemlju. Mrzlično so jo pričeli graditi maja 1915, ko je Italija napadla AO monarhijo. Vrhovna komanda AO armade je predvidevala, da bo 5. armada ob Soči težko zadržala številčnejšo in bolje oboroženo italijansko vojsko. Zaradi velike nevarnosti vdora v monarhijo so v zaledju fronte zgradili rezervne položaje. Zadnje so vključili v sistem Savske linije. Na srečo ni bila nikoli uporabljena. Tako izginjajoče ostaline Savske linije že stoletje ostajajo nema priča nesmiselne vojne.

dr. Lojze Budkovič

## Muzejski večer DR. GREGOR VOGLAR—ZDRAVNIK RUSKEGA CARJA PETRA I. VELIKEGA, 16. november 2017

2. februarja je minilo tristo let od smrti dr. Gregorja Voglarja Carbonarius, ki je bil dvorni zdravnik ruskega carja Petra I. Velikega. O znamenitem zdravniku je napisal tudi pisatelj Josip Jurčič povest, ki jo je imenoval Doktor Karbonarius. Po kranjski ljudski šoli in gimnaziji v Celovcu je Voglar študij nadaljeval najprej na graški jezuitski univerzi, kjer je postal doktor filozofije, nato pa v Bologni, v Rimu pa naj bi bil leta 1680 promoviran kot »Doctor Medicinae Universae«.

Zaradi zdravniške učinkovitosti in znanja nemškega, latinskega, italijanskega in »ilirskega« jezika, so ga štajerski deželni stanovi priporočili habsburškemu cesarju Leopoldu I. (1640–1705), ta pa naprej prijatelju carju Petru I. Romanovu (1672–1725). Tako je postal osebni zdravnik znamenitega ruskega carja. Kot vojaški zdravnik je sodeloval v carjevih vojaških operacijah proti Švedom, bil ujet in interniran. Po posredovanju habsburškega cesarja Leopolda se je vrnil v Moskvo, kjer je postal vladni tajni svetnik.

dr. Jurij Kurillo

## Muzejski večer PO POTI ALEKSANDRA VELIKEGA ALI DOBER DAN, SAMARKAND, 21. december 2017

Predavanje bo na kratko predstavilo osvajanja Aleksandra Velikega (336-323 pred Kr.), ki je razširil grško kulturo vse do Indije in na tla današnjega Uzbekistana. Ustanovil je čez 40 mest z imenom Aleksandrija. Samarkand je bila stara prestolnica Sogdianskega cesarstva na Svilni cesti med Kitajsko in Sredozemskim morjem. Po vključitvi v arabski kalifat v začetku 8. stoletja je postal Samarkand politični in kulturni center Srednje Azije. Leta 1220 so mesto izropali Džingiskanovi Mongoli. Samarkand je ponovno vzcvetel za časa Timuridov (1370-1499). V sto letih pa se je spremenil v dih jemajoče mesto s turkiznimi kupolami in veličastnimi minareti. Za časa Ulug Bega pa je postal največje kulturno, znanstveno in trgovsko središče. Vse bogastvo Srednje Azije se je nakopičilo na tem mestu. V času Buharskega kaganata (16. – 20. stoletje) je bil Samarkand sedež vladarjev. Leta 1868 so mesto osvojili ruski vojaki in ga vključili v Rusko cesarstvo.

ddr. Verena Perko

## Jesenski izlet v LENDAVSKE GORICE, sobota, 7. oktober 2017

Naš jesenski izlet nas bo tokrat popeljal prav do meje z Madžarsko - v najvzhodnejše mesto v Sloveniji - Lendavo, ki leži pod obronki Lendavskih goric. Oglledali si bomo **lendavski grad Galerija – Muzej Lendava**, ki se mogočno dviga nad mestom in je simbol ter ponos mesta, domačinov, **kulturni dom s trgov in sinagogo**, mesto srečevanja in druženja, 53,5 m visok razgledni stolp **Vinarium** ter **tropski vrt**, kjer vsak dan zacveti okoli 4000 orhidej. Odhod bo ob 7.00 uri z avtobusne postaje na Plavžu (Čufar). Prijavite se pri Darki Rebolj (tel.: 031/787-363) ali na Muzejskih večerih - do zasedbe avtobusa. Ob prijavi je potrebno plačati akontacijo v višini 20,00 €.

Darka Rebolj

Ustanovitelj:

**MUZEJSKO DRUŠTVO JESENICE.**

Izdajata: MDJ in GMJ

Urednica: Maida Malenšek

Oblikovanje: Aleksandra Ažman

Naklada: 300 izvodov.

Tisk: GMJ

Za člane MDJ je časopis brezplačen.